”Danmarkshistorier 1660–2000”

– om baggrund, vilkår og reaktioner på Nationalmuseets nye permanente udstilling

ANNETTE VASSTRÖM

Danmarkshistorier 1660–2000 som en sammenhængende fortælling om Danmark, landets befolkning, kultur(er) og historie har ingen fortilfælde i landet. Mange provinsmuseer (Roskilde Museum fx) har ført deres permanente udstillinger helt op til nutiden, men for Nationalmuseet har det været en helt ny opgave. Overvejelserne om en udstilling, der fører kulturhistorien op gennem de sidste 350 år og frem til i dag tog ganske vist sin begyndelse i forbindelse med Nationalmuseets ombygning i årene 1989–1992, men blev af forskellige årsager skrinlagt i nogle år. Først efter åbningen af særudstillingen *Drømmen om det 20. århundrede* i 1998 kom der atter gang i forberedelserne.

Frem til åbningen af *Danmarkshistorier* i 2001 var Nationalmuseet stedet, hvor man kunne beskue ”det fjerne” – den fjerne fortid i form af de permanente samlinger fra Danmarks oldtid, middelalder og renæssance, og den fjerne verden gennem Etnografisk Samlings 2 store faste udstillinger: *Jordens Folk* og *Skatkamre*. De permanente samlinger vedr. den nyere tids kulturhistorie stod helt frem til 1989 præcis som de havde stået siden 1938. De beskæftigede sig ikke med det moderne Danmark, men var opdelt i 2 udstillinger: Dansk bondekultur fra før industrialiseringen og interiørstillinger fra ”Højere Stand” dvs. adel og borgerskab. Endelig fremvistes den store samling af klenodier fra håndværkerlauget i ”Laugssalen”. Industrialisme, teknologisk udvikling og det samfund, som industrialismen skabte, havde imidlertid ingen

permanent repræsentation på Nationalmuseet.

I årene 1968–89 havde Nationalmuseet ganske vist gennemført en række spektakulære og meget populære særudstillinger i det gamle fabriksanlæg i Brede, hvor også den nyere kulturhistorie var repræsenteret. Det gjaldt fx udstillingerne *Vore bedsteforældres tid*, *Mennesket og Maskinen* samt jubilæumsudstillingen for Dansk Folkemuseum – *Det er Danmark* (1985). Fra 1992 blev Egmonthallen Nationalmuseets nye særudstillingslokale, og her kunne man også møde ”det moderne” i form af særudstillingen *Drømmen om det 20. århundrede*, der åbnede i 1998 som en tidlig optakt til fejringen af årtusindskiftet. Men ellers har blikket såvel i de permanente samlinger som i særudstillingerne i overvejende grad været bagudrettet, mod fjerne tider og eksotiske kulturer.¹

86 FYSISKE RAMMER

Udstillingen skulle indpasses i den rundgang der kunne etableres i de eksisterende lokaler på 2. sal i Prinsens Palais oven over udstillingerne om Danmarks Oldtid (stueetagen) samt Danmarks Middelalder og Renæssance (1. salen). Denne rundgang bevæger sig igennem bygningskroppe af meget forskellig alder og form idet ca halvdelen af rummene ligger i bygninger fra 1700-tallet, mens den anden halvdel ligger i tilbygningen fra 1930'erne. Rummene i de ældste bygningsdele fra 1600- og 1700-tallet er af meget forskellig størrelse med varierende loftshøjde. Den oprindelige palæ-bygning er desuden fredet så nedrivning af skillevægge og ændring af rummenes størrelse var ofte helt udelukket. Det giver naturligvis en del begrænsninger med hensyn til valg af genstande. Det er vanskeligt – ja somme tider helt udelukket – at få indpasset store genstande som industriens maskiner, heste- eller togvogne for ikke at tale om biler i lokalerne. Dels kunne de ikke komme op på 2.sal, dels var loftshøjden for lav, og gulvene kunne maksimalt bære genstande på mellem 1/2–1 ton. En dampmaskine var udelukket. I nogle af rummene befandt sig endvidere enestående interiører, der stammede fra den oprindelige udstilling indrettet i 1938. Det drejede sig især om Magstræde-lejligheden, en københavnsk borgerlejlighed med fornem indretning i rokokko-stil fra midten af 1700-tallet, og stuerne fra herregården Lille Hesbjerg på Fyn fra 1790'erne. Det ville være utroligt kostbart at flytte rummene og højst tvivlsomt om f.eks. Magstræde-lejligheden kunne overleve en flytning. Vi bestræbte os derfor på at tilrettelægge udstillingen således, at disse rum kunne bevares, hvor de én gang er placeret, uden at øve alt for meget vold på den kronologiske og tematiske disponering.

De 1600m² omfatter i alt 37 rum og denne

ruminddeling blev medvirkende til at disponere udstillingen, således at hvert rum behandlede et hovedtema ofte med 3–5 undertemaer.²

Hvad var der så at gøre godt med? En del af midlerne til udstillingen stammede fra Egmontfondens store donation til museet i forbindelse med ombygningen 1989–1992. Men herudover blev det nødvendigt at støvsuge rundt i alle hjørner for at finde ekstra midler, bl.a. fordi istandsættelse af rummene og et befugtningsanlæg slugte de første 7,5 mill. kr. Antallet af særudstillinger blev indskrænket og andre udstillinger udskudt. Til opbygningen af selve udstillingen kunne der på denne måde reserveres 16 mill. Kr. hvilket svarer til ca. 10.000 kr. pr.m². Af disse midler gik alene 5–6 mill. kr. til udvikling og produktion af monterer. Øvrige store poster var belysning og malerarbejdet, som var et helt projekt i sig selv på grund af problemer med at få en tilstrækkelig ensartet grunding af de gamle mure fra 1700-tallet.

UDARBEJDELSE AF KONCEPT

Ansvaret for formulering af rammer og indhold i såvel Drømmen om det 20. århundrede som Danmarkshistorier lå hos enheden for Danmarks Nyere Tid, arvtageren efter Bernhard Olsens *Dansk Folkemuseum*, grundlagt i 1885 og siden 1920 en del af Nationalmuseet.

Medarbejderne på Danmarks Nyere Tid havde lidt mere end 3 år til at udarbejde et koncept, udvalgte genstande blandt de ca. 4–500.000 genstande som samlingerne rummede, fremfinde de valgte ting fra magasinerne – et ikke ubetydeligt projekt – lave udkast til rumdisponering og placering af genstande i monterne samt endelig skrive udstillings- og genstandstekster.

Forud for den konkrete planlægning var der

Basis i Danmarkshistorier er de samlinger, der i sin tid blev grundlagt af Bernhard Olsen. Som Arthur Hazelius var også Olsen en varm fortæller for interiørprincippet. I Danmarkshistorier arbejdes der flere steder med interiørprincippet i Bernhard Olsens ånd, som i dette "guldalder"-interiør fra 1830'erne. Foto: Ole Strandgaard

mange overvejelser over, hvorledes en sådan udstilling kunne gribes an. Den skulle vise eksempler på nogle af de ca. 4–500.000 ting, museets samling for nyere tid rummede i sine magasiner, men hvordan skulle tingene sættes sammen?

Det var fristende at vælge ud af de mange spektakulære ting, som findes i samlingerne: de enestående dragter, det kostbare porcelæn og fajance, håndværkerlaugenes pragtstykker af ædelt træ og metal, udskårne møbler og husgeråd fra den klassiske danske almuekultur, m.m. Det var også fristende at fokusere på det dramatiske: torturretskaber fra 1700-tallet, øksen, der halshuggede Struensee, barnelaget i sit svøb, osv.

En ting stod klart. Vi ville af al magt søge at undgå tidligere generationers historiefortælling

om en fremadskridende udvikling, hvor den moderne nationalstat fremstod som historiens uundgåelige slutmål. Men var det nødvendigt at dekonstruere historien, og fx vælge en udstillingsform, hvor genstandene fremstod som „sig selv“, som relikvier fra nationens historie? At opbygge udstillingen i temaer, uden skelen til kronologien? Eller var det muligt at trods alt fortælle en kronologisk opbygget historie uden at falde i nationalismens og udviklingstankens dybe grøft? Hvis vi nu valgte den kronologiske fremstilling, hvilken synsvinkel skulle vi så vælge? Skulle historien fortælles „ovenfra“ – set fra magthavernes og statens synsvinkel, eller skulle den fortælles nedefra – fra befolkningens synsvinkel? Og hvorledes skulle vi vægte forholdet mellem ”fortælling” og ”fremstilling”.³

88 STAT, LIVSFORM, INDIVID

I stedet for et enten-eller, valgte vi et både-og, dvs. vi ville frembringe en fortælling, der vægtede såvel de overordnede rammer for historiens udfoldelse som det konkrete levede liv.

Inspirationen hentede vi fra den kulturhistorisk/etnologiske forskningstradition. Teorien om den danske befolknings opdeling i fundamentalt forskellige livsformer blev udviklet af en forskergruppe ved Københavns Universitet i starten af 1980'erne. Teorien arbejder desuden med at udpege forskellige statsformer, som fastlægger en række vilkår for det levede liv. Grundlaget for at skelne mellem forskellige statsformer ligger i studiet af den måde, staten forsvarer sig mod andre stater på, og det har varieret igennem historien. Under enevælden blev forsvaret baseret på en kombination af professionelle soldater og udskrevne bønderkarle. For Danmarks vedkommende led denne form for forsvar et nederlag først under englændernes belejringer af København og senere i forbindelse med tabet af Norge. De slesvigske krige 1848–50 og den samtidige diskussion af monarkiets rolle skabte basis for en ny forsvarsform, hvor staten appellerede til borgerne i det nye folkestyre om selv at stille sig til forsvar ved landets grænser. Nationalstatens fødsel og den almindelige værnepligt er tæt forbundne størrelser. Det 20. århundredes politiske klima og totalitære -ismer førte til en udbygning af et indre forsvar – et socialt og kulturelt forsvar – som skulle sammenbinde de forskellige befolkningsgrupper i et ansvarsfællesskab. Velfærdsstatens organisering er med andre ord en del af statens måde at organisere sig på indadtil og forsvare sig udadtil, en organisering, der er under opbrud bl.a. som følge af Danmarks deltagelse i det europæiske fællesskab og i FN's og NATOs fredsbevarende aktioner.

Med stats- og livsformsteorien som ledesnor valgte vi at arbejde med emnet på tre forskellige niveauer, som inddrog såvel statsperspektivet som en beskrivelse af forskellige livsformers vilkår og individers personlig historie. De forskellige statsformer har bestemt udstillingens opdeling i tre forskellige perioder: enevældens Danmark fra 1660 til 1848, nationalstatens Danmark, der tager sin begyndelse med folkestyrets indførelse og borgerkrigen mod hertugdømmerne i 1848, og endelig velfærdsstatens periode, der tager sin begyndelse i de første tiår af det 20. århundrede, hvor staten dels anerkender kvinder og tjenestefolk, som medborgere i samfundet, dels påtager sig et ansvar for at forsørge fattige og syge, uden at dette medfører tab af rettigheder.

Udstillingen er som omtalt opbygget som en rundgang, hvilket gør det muligt for publikum at bevæge sig fremad eller bagud gennem historien, afhængigt af hvilken periode, man har lyst til at fordybe sig i. Dog må det indrømmes, at den kronologiske vej frem gennem historien absolut giver et bedre indtryk end den vej, der går bagud gennem historien.

AKTØRERNE

Hvem var så det "vi" der stod bag udstillingen? Det var medarbejdere ved Danmarks Nye Tid, det var Nationalmuseets tegnestue med grafikere og arkitekter, det var de mange konservatorer på museets bevaringsafdeling med speciale i så vidt forskellige ting som tekstiler, metaller, plastik og møbelsnedkeri, det var Magasinsekretariatet, der medvirkede til at finde tingene på magasinerne og få dem transporteret mellem de forskellige interessenter (fx inspektører, arkitekt og konservatorer), det var museets håndværkere (snedkere, elektrikere) og servicemedarbejdere, som monterede montrere,

pudsede glaseruder og sørgede for at holde støvet væk fra genstande og montrér, indtil disse kunne lukkes.

Hvor mange årsværk, der gik til at skabe udstillingen har vi ikke de eksakte tal på, og bemanningen varierede stærkt over tid. Udstillingsplanlægningen startede for alvor tidligt i 1999, hvor 4–5 personer arbejdede med udarbejdelse af koncept, fastlæggelse af temaer fordelt på de enkelte rum, den første udvælgelse af konkrete genstande samt udarbejdelse af udstillingsdesign i form af udkast til montrér, til farvevalg og til den grafiske design. Efterhånden som arbejdet skred frem og åbningen rykkede tættere på, blev teamet gradvist udvidet med flere faginspektører, med flere medarbejdere til at holde styr på de fremtagne genstande og med flere og flere konservatorer, der arbejdede med at klargøre genstandene til udstillingen. Der var dog ingen af de involverede, som havde mulighed for at arbejde fuld tid med udstillingen, idet andre museale opgaver som besvarelse af forespørgsler og udlån af genstande til andre museer stadigvæk måtte løses sideløbende med udstillingsarbejdet.

Et forsigtigt skøn over det samlede antal årsværk fordelt over årene 1998–2001 lyder således: Se tabellen nedenfor.

Tallene giveren fornemmelse af, hvor mange mandetimer der faktisk går til at lave en udstilling på 1600 m² eller hvor lang tid der i gen-

nemsnit skal bruges pr. genstand til en udstilling.

I dette tilfælde var arbejdsindsatsen ca. 43,6 timer pr. m² eller ca. 14 timer pr. genstand.

Siden åbningen i 2001 er der naturligvis også blevet arbejdet med udstillingen i forbindelse med udarbejdelse af undervisningsmateriale og hjemmeside, supplerende monteringsarbejde og endelig arbejdet med en vejledning til udstillingen, hvilket beløber sig til ca. 10.500 timer i alt i årene 2002–2004 eller i ca. 6 1/2 årsværk.

STYRING OG LOGISTIK

1. Arbejdsgrupper

Nationalmuseet havde siden den store ombygning i 1992 fået oparbejdet en række arbejdsgrupper med henblik på styring af de store særudstillinger. Dette koncept blev også brugt på Danmarkshistorier.

Det er meget vigtigt at alle berørte parter i udstillingsarbejdet tages i ed fra starten, så ingen af de relevante enheder eller afdelinger er uvidende om, hvordan eller hvornår de kan blive inddraget i arbejdet. Til dette formål nedsættes derfor en styregruppe, der sammensættes på tværs af museet:

1) 2 repræsentanter fra den enhed, der arbejder med udstillingskoncept og -indhold, i dette tilfælde Danmarks Nyere Tid. Den ene af disse er formand for styregruppen (i dette

	1998	1999	2000	2001	Timer ialt	Årsværk ialt
Antal timer						1 år=1650 timer
Udstillingsteam (inspektører, arkitekter, grafikere)	825	5492	9635	24582	40.534	Ca. 24,6 år
Øvrige(magasinskr., håndværkere)	37	625	659	8.522	9.843	Ca. 6 år
Bevaringsafd.	0	1.802	5.717	11.927	19.446	Ca. 11,8 år
IALT	862	7.919	16.011	45.031	69.823	Ca. 42,4 år

90 tilfælde forfatteren til denne artikel).

2) 1–2 repræsentanter fra Tegnestuen, hvor lederen af Tegnestuen fungerer som sekretær for gruppen. Den anden repræsentant var i dette tilfælde den ledende arkitekt for udstillingen, Eskild Bjerre Laursen

3) 1 repræsentant for Drifts- og Administrationsafdelingen.

4) 1 repræsentant fra Bevaringsafdelingen.

Styregruppen er det overordnede organ for koordinering af de mange forskellige arbejdsprocesser og gruppen mødtes 1 gang om måneden igennem de 3 år det tog at planlægge og opbygge udstillingen.

Arbejdet med den konkrete planlægning og udformning af udstillingen skete sideløbende i en række undergrupper, der alle refererede til styregruppen.

1) *Indholdsgruppen*, der i starten bestod af lederen for Danmarks Nyere Tid tillige med 1 inspektør samt 1 projektansat udstillingskoordinator. Som nævnt blev denne gruppe siden udvidet med 4–5 personer, efterhånden som arbejdet skred frem. Den ansvarlige arkitekt var også meget involveret i denne gruppes arbejde. Det var medlemmerne af denne gruppe, der udarbejdede koncept, disponering af udstillingen, udvalgte samtlige genstande ud fra samlingerne ca. 4–500.000 genstande, forfattede samtlige tekster og fremfandt relevant billedmateriale. Denne gruppe mødtes hver uge igennem 2 1/2 år, dels for at udarbejde konceptet for hvert enkelt tema, dels for at orientere hinanden om, hvilke genstande man arbejdede med inden for de enkelte temaer. Skønt samlingerne er omfattende skete det flere gange, at der var flere som ”bød ind på” samme genstand eller genstandsgruppe. Det kunne fx dreje sig om en buste i fajance forestillende Christan VI. Skulle den anbringes mellem portrætter og buster af de øvrige enevoldskonger? El-

ler skulle den bruges som eksempel på en fajanceproduktion fra 1700-tallet?

2) *Referencegruppen*. Indholdsgruppen havde selv udpeget en referencegruppe bestående af 4 udenforstående personer, forskere, der alle havde arbejdet med perioden ud fra vidt forskellige indfaldsvinkler. Indholdsgruppen forelagde koncept, rumdisponering samt eksempler på tekster (primært de overordnede hovedtekster) for denne gruppe. Diskussionerne mellem disse to grupper førte ofte til ændringer i såvel det overordnede koncept som i konkrete tekstudkast. Det er bl.a. denne gruppes fortjeneste, at der kom særlig fokus på præsternes rolle som embedsmænd og bindeled mellem konge/stat og befolkning under enevælden.

3) *Fremtagningsgruppen* bestående af 3–4 personer. Gruppen fik desuden hjælp fra Magasinsekretariatets personale. Fremtagningsgruppen havde ugentlige møder med indholdsgruppen, hvor de orienterede om status for fremtagningen af de enkelte genstande. Der kunne simpelthen opstå problemer med hensyn til at lokalisere forskellige genstande, som ikke havde været udstillet siden de blev indsamlede for ca. 100 år siden. Da samlingerne gang på gang havde været igennem omflytninger fra udstillinger og magasiner til nye placeringer, kunne jagten på en særlig vanskelig genstand tage flere uger.

4) *Gruppen for fysisk opbygning*. Efterhånden som arbejdet skred frem fik denne gruppe en stadig større rolle. Ligesom styregruppen var den sammensat af repræsentanter fra alle de berørte enheder og afdelinger. Den havde især opsyn med hele ombygningsarbejdet, med kontrol af sikring og klimaforhold fx i forbindelse med udviklingen af montrér og podier, og fulgte selv opbygningen som rumindretning, montreopbygning, transport af genstande fra magasiner og bevaringsafdeling til udstillingsrum.

*Arbejdsløsheden i Danmark i 1930'erne var omfattende, og langt fra alle stod i en A-kasse. Men så forsøgte man sig i nye brancher som indsamling af klude og affald, produktion og salg af børster eller klinkning af porcelæn. Det var også i de år, den socialdemokratiske ledede regering fik gennemført sociale reformer som blev en del af fundamentet for velfærdsstaten.
Foto: Ole Strandgaard*

5) *Gruppen for grafisk design.* Gruppen omfattede repræsentanter fra indholdsgruppen og fra tegnestuen. Gruppen tilrettelagde designet for alt grafisk arbejde i forbindelse med udstillingen som udstillingstekster, plakater, undervisningsmateriale, streamer m.m.

6) *Gruppen for udarbejdelse af undervisnings-*

materiale. Det var især museets undervisningscenter som arbejdede her, men i tæt kontakt med en eller flere af de inspektører, som arbejdede med udstillingens indholdsside. Der var ikke umiddelbart afsat midler på udstillingsbudgettet til gruppens arbejde, men takket være kreativ tænkning fra Undervisningscenterets ledelse lykkedes det at få finansieret såvel en hjemmeside som flere publikationer.⁴

II. Databaser m.m

Hovedparten af samlingerne er registreret i databasen GENREG. Dog er langt de fleste genstande kun retro-inddateret med meget få oplysninger, så museets genstandsarkiv med de "blå kort" opstillet efter saggrupper, er stadig den vigtigste kilde til information om genstandene. Det stod tidligt klart, at Danmarkshistorier ville komme til at indeholde langt flere genstande, end det var normal praksis på de store særudstillinger. I alt kom udstillingen til at rumme lidt over 5.000 genstande, hvilket var 5–10 gange mere, end de typiske særudstillinger i Egmonthallen.

I det praktiske arbejde er det vigtigt for alle involverede parter at vide, hvilke genstande som er endelig udvalgt og hvor den pågældende genstand befinder sig netop nu på den lange rejse fra udvælgelse og fremfindning til diverse mellemstationer mellem udvælgelse, konservering og endelig nedpakning før transporten ind til udstillingslokalerne. Samtidigt var det praktisk at samle så mange oplysninger som muligt i en fælles database. Nationalmuseet havde tidligere udviklet forskellige mindre applikationer til GENREG-databasen, til brug for udstillinger. I et tæt samarbejde med de ansvarlige inspektører – først og fremmest udstillingens koordinator – opbyggedes en særlig database for Danmarkshistorier som afspejlede udstillingens gradvise opbygning.

Udstillingens disponering i forhold til rum, temaer og undertemaer dannede strukturen i databasen. Hver genstand fik sit ID-nr. og kunne placeres montre for montre, rum for rum. I tilknytning til hver genstand var der et fritekstfelt til genstandstekster samt plads til oplysninger om, hvor genstanden p.t. befandt sig. Om den var fremtaget, endeligt udvalgt og nedpakket. Her var også plads til bemærkninger om placering, lysforhold og andre bemærkninger af sikringsmæssig karakter. Bevaringsafdelingens konservatorer havde sin version af databasen, hvor rapporter om behandlingen/reparation af genstandene kunne indtastes. Databasen udvikledes løbende under arbejdet med udstillingen og blev efterhånden en uvurderlig hjælp til opsporing og afklaring af genstandene og deres placering. Her kunne en inspektør indtaste nummeret på en ønsket genstand og kontrollere, at den ikke allerede var udvalgt til en helt anden fortælling et andet sted i udstillingen. Applikationen hentede de grundlæggende oplysninger fra GENREG, og afleverede ligeledes oplysninger til GENREG, så det også her fremgik, hvorvidt en konkret genstand nu befandt sig i Danmarkshistorier.

I dag er databasen helt uundværlig i forbindelse med publikums forespørgsler til de enkelte genstande eller temaer i udstillingen.

En anden database blev udviklet sideløbende hermed, idet pladsregistreringssystemet for samlingerne, som hidtil havde befundet sig på en ældre database med dårlige søgemuligheder, nu blev omkonverteret og præsenteret i en ny PLADSREG. Denne database blev først helt færdig efter det konkrete arbejde var gået i gang, men da den kunne tages i brug lettede den det uhyre arbejdskrævende fremtagningsarbejde betydeligt.

Dog slap vi ikke for fotokopierne. Som sagt er hovedparten af de væsentligste oplysninger

vedrørende genstandene nedfældet på ”de blå kort” – registerkort i A4-format. Da flere af genstandene har flere forskellige numre afhængig af deres museale livsforløb (fx om de stammer fra Det kgl. Kunstkammer, Bernhard Olsens første indsamlinger eller først er indsamlet senere) kan man ikke ubetinget stole på den elektroniske registrering. Her er det nødvendigt at have kortene i hånden i bogstaveligste forstand, når genstandene skal findes på en af de mange hylder i de omfattende magasiner. Det var derfor nødvendigt at kopiere de relevante kort i mindst 4 eksemplarer: 1 ex. til den ansvarlige faginspektør, 1 ex til fremfindingsholdet, 1 ex til de ringbind, der rum for rum rummede kortene over de valgte genstande og endelig 1 ex som arbejdsredskab til det team af arkitekter, der arbejdede med montrernes indretning og placering. Det krævede ekstrem disciplin at jonglere rundt med mere end 20.000 fotokopier – men i tvivlsspørgsmål kunne vi heldigvis søge hjælp i udstillingsdatabasen.

III. Fremtagning

Efterhånden som de ansvarlige inspektører havde gennemarbejdet et tema og gennem arkiverne fundet frem til de genstande, der skulle belyse den historie, man ville fortælle, blev de ønskede genstande taget frem fra magasinerne og placeret i et særligt opmarchrum/studierum. Her mødtes så de ansvarlige inspektører med den gruppe, der havde fremtaget tingene på magasiner for en foreløbig udvælgelse. Havde genstanden faktisk den udsagnskraft, man havde forestillet sig? Var den for stor? For lille? Alt for beskadiget? Og var der en anden genstand, som fortalte den samme historie – blot bedre? Ofte kunne man ikke tage den endelige bestemmelse, førend alle genstande vedrørende et bestemt tema var fundet frem. Her kom Bevaringsafdelingen også ind i billedet, idet der var re-

gelmæssige møder med den ansvarlige kontaktperson til Bevaringsafdelingen, som så vurderede, om en istandsættelse ville være for kostbar, gå ud over genstandens autenticitet, eller om de valgte genstande blot krævede en ganske let rensning for at kunne udstilles. I tvivlstilfælde var det den genstand, som krævede mindst istandsættelse, der blev udvalgt. Herfra gik genstandene så videre til et af Bevaringsafdelingens mange værksteder. De færdigt konserverede genstande kom siden retur til et andet opmarchrum, hvor Magasinsekretariatet på basis af udstillingsdatabasen udvalgte de genstande, der hørte sammen i de enkelte rum og montrer, for siden at pakkes i flyttekasser og mærkes med udprint af databasen, inden turen ind til udstillingsrummene og den endelige udpakning og opstilling i montrer.

GENSTANDE OG SAMLINGER

Selv om opgaven med udstillingen undervejs kunne forekomme overvældende, havde vi alligevel et privilegium: de omfattende samlinger, som generationerne før os havde indsamlet. Som udstillingen præsenterer sig nu, er det kun ganske få genstande, der er indlånt fra andre samlinger, og heraf stammer en stor del fra andre samlinger på Nationalmuseet. Herudover er der især indlånt genstande fra Tøjhusmuseet med henblik på fortællingerne om de krige, Danmark har været involveret i.

Samlingernes rigdom især i relation til hverdagsliv, boligindretning og dragtkultur i 1700- og 1800-tallet var næsten overvældende. Det stod hurtigt klart for udstillingsteamet, at det var vigtigt at udstille så meget som muligt af disse rige samlinger – og så udgør de valgte 5.000 genstande blot 1–2 % heraf!

Men samlingerne kunne trods alt ikke alt. Dels var der undervejs særlige problemstillinger,

vi gerne ville belyse, dels var samlingerne vedrørende den allernærmeste nutid (1970'erne – 2000) ikke tilstrækkeligt dækkende, så sideløbende med udstillingsarbejdet foregik der også en del indsamling af enkelte genstande og større genstandsgrupper. Indsamlingen foregik som en kombination af auktionskøb, henvendelser fra almenheden og direkte opsøgende dokumentations- og indsamlingsarbejde.

Et eksempel herpå er illustrationen af Danmark som kolonimagt, der profiterede af den indbringende trekantshandel, hvor geværer produceret i Danmark blev fragtet til Afrikas vestkyst (Guldkysten) og byttet mod slaver. Slaverne blev fragtet i skibe til øerne St. Thomas, St. Jan og St. Croix i det caribiske øhav, hvor deres arbejdskraft blev udnyttet i sukkerplantagerne. Nationalmuseet har en del genstande fra Dansk Vestindien, men hovedparten stammer fra perioden lige før salget af øerne til USA, dvs. omkring år 1900. Derimod er der få genstande, som kan illustrere trekantshandlen og slavetransporterne. Det optimale havde naturligvis været et slaveskib – eller en slavebolig – men ingen af delene fandtes. Vi kunne have bygget en rekonstruktion, men efterhånden som udstillingsarbejdet skred frem, blev vi mere og mere interesserede i kun at fremvise de autentiske ting. Det var derfor et held, at et af de store auktionshuse midt under forberedelserne annoncerede med salget af en elefantstødtand, udsmykket med motiver, der tydeligt illustrerede slavehandlen fra tilfangetagelsen på Guldkysten og transporten med skibe over havet til tilværelsen som opvartende slave for plantageejeren. Takket være gavmilde fonde kunne Nationalmuseet erhverve denne genstand til udstillingen.

I perioden 1960–1980 blev der opført ca. 500.000 parcelhuse i Danmark. At mange mennesker nu kunne realisere drømmen om eget

94 hus skyldtes flere faktorer: en øget realindkomst, fordelagtige lånemuligheder – idet renten på boliglån kunne trækkes fra i skat – samt et standardiseret byggeri, der billigjorde produktionen. Udbygningen af parcelhuskvarterne stod i kontrast til de mange protestbevægelser, som samtidigt prægede perioden. Nationalmuseet havde allerede tidligere indsamlet flere genstande fra nogle af disse protestbevægelser, fx fra fristaden "Christiania" i København. Nu fik museet kontakt med den meget aktive karnevalsgruppe Krig og Fred, der igennem 1980'erne deltog i en række store optog og fredsdemonstrationer. Herfra modtog museet bl.a. de meget markante karnevalsfigurer, der enten symboliserede det gode – fx fredsdue – eller det onde – fx hovedet af præsident Reagan. Men samtidigt kunne museet indsamle den anden side af historien: parcelhusidyllen, idet et ægtepar forærede museet hele indboet fra dagligstuen i deres parcelhus. Indboet var anskaffet i 1973, da de som nygifte flyttede ind i det nye parcelhus. Opstillet midt mod hinanden i udstillingen kunne protestbevægelserne og parcelhusstuen give hinanden et effektfuldt modspil.

For at afrunde udstillingen igangsatte museet endelig et lille indsamlings- og dokumentationsprojekt, idet museet opsøgte en række danskere, der skulle tegne et billede af danskerne år 2000. Gruppen bestod af en broget flok af personer der alle var danske statsborgere: grønlanderen, som repræsenterede den nordatlantiske befolkningsgruppe, taxachaufføren, der er født i det tidligere Jugoslavien, den kendte filminstruktør, den aktive pensionist, den unge jæger med "blåt blod" i årene, den politisk aktive på venstrefløjen etc. Hver person skænkede museet et billede af sig selv samt en ting fra deres hverdag som en skjorte, et smykke eller et stykke legetøj. Indsamlingsprojektet var inspireret af Danmarks Radios projekt

Danskere, hvor en række familier havde fået et videokamera i hånden med besked på at videodokumentere deres eget liv. Familiernes optagelser blev i løbet af år 2000 bragt som små 5-minutters indslag på DR 2. Danmarks Radio overspillede siden hele serien på dvd og tilbød at Nationalmuseet – uden betaling for copyright eller lignende – kunne bringe disse videoklip som et led i beskrivelsen af Danmark anno 2000. Videoprojektet *Danskere* og museets eget indsamlingsprojekt danner således afslutningen på udstillingen.

UDSTILLINGSSPROG.

I en artikel i NYT fra Nationalmuseet giver arkitekten bag udstillingen, Eskild Bjerre Laurson, et indtryk af nogle af de udfordringer, som udstillingsholdet mødte under arbejdet.⁵ Han kalder den valgte udstillingsform for et "tingenes teater", der rummer ambitionen om, at de valgte genstande gennem deres placering bringes til at "tale sammen" og dermed bidrage til en "ordløs formidling", der rækker ud over de informationer, som læses ud af de vedføjede tekster. Men genstandene er også en ret ustyrlig del af et udstillingsprojekt. Det der kan se lovende ud på papiret, kan virke helt forkert, når montren indrettes. Overraskelserne hober sig op – både de glædelige, når genstandene falder på plads i forhold til hinanden og tilføjer helheden en æstetisk dimension, som var uventet – og de problematiske, som når målene på genstanden ikke passer, eller en genstand er lavet af et materiale, som absolut ikke tåler lys!

I. MONTRER

At vise så mange genstande som muligt var et fælles ønske for udstillingsgruppe og arkitekt. Men dette stillede samtidigt en lang række krav

til hele opbygningen af praktisk og sikringsmæssig karakter.

For at kunne nå igennem en planlægning af alle rum og temaer helt ned på montreniveau var det nødvendigt at digitalisere selve indretningen af monterne. Dvs. alle genstande blev indtegnet i et 3D-system med angivelse af ydermål, og på basis heraf arbejdede arkitekt og ansvarlig inspektør nu på skærmen med at placere de enkelte genstande i forhold til hinanden. Det kunne enten være genstandenes *funktionelle* sammenhæng, man ønskede at fremhæve, som fx i montren med landbokvindens arbejdsredskaber, eller deres *symbolske* sammenhæng som montren, der symboliserede livets gang i landbosamfundet fra barsel og konfirmation over bryllup til død og begravelse.

Hele udstillingen blev på denne måde indtastet som en "virtual reality", der kunne vendes og drejes, så montren kunne anskues fra alle sider, både isoleret og i sammenhæng med andre monter.

For at lette opstillingen og indretningen af de mange monter blev det besluttet at udvikle et helt nyt modulbaseret montresystem, der skulle give maksimal fleksibilitet i selve opstillingsfasen med mulighed for at sammenstille monter og podier på kryds og tværs, og samtidigt yde den maximale beskyttelse mht. klima og sikkerhed. Da museet fra tidligere havde erfaringer med smukt designede monter, hvis glasfacader imidlertid krævede dyrt specialværktøj og flere menneskers arbejdskraft, hver gang de skulle åbnes, var det også et krav, at de nye monter skulle kunne åbnes og lukkes af én person. Belysningen blev placeret uden på monterne, så det blev nemt at udskifte en enkelt pære eller to. Monterne blev tegnet og udviklet af udstillingens arkitekt, men bestillingen måtte i EU-licitation, på grund af det store antal, som skulle produceres – en meget

tidskrævende opgave, der slugte ressourcer fra selve udstillingsarbejdet.

Det var således de praktiske krav og ikke de æstetiske, der fik 1. prioritet i udviklingen af monterne. Ideen bag dem er imidlertid, at de skal danne neutrale rammer om genstandene og så at sige forsvinde, når den rette belysning fremhæver genstandene inde i monterne. Det stiller store krav til belysningen såvel uden for som inde i montren. Nogle steder er resultatet blevet meget vellykket. Det gælder især de monter, som indeholder genstande der lever i kraft af egen glød og farver. Pudsigt nok fungerer de minimalistiske monter bedst som rammer om 1700- og 1800-tallets (pragt)genstande, mens plastikken og teaktræet fra det 20. århundrede nok har sværere ved at komme til deres ret.

II. INTERIØRER

Samlingerne, der danner grundlaget for udstillingen, er som tidligere nævnt grundlagt af Bernhard Olsen, hvis foretrukne formidlingsform var interiører der ofte blev opstillet, så man kunne komme tæt ind på dem, ja ligefrem gå ind i dem og dermed fornemme rammerne for hverdagslivet før i tiden. Med stigende timelønninger og udvikling af digital overvågning må man imidlertid se i øjnene, at de daglige driftsbevillinger ikke længere rækker til en realisering af den "åbne" udstilling, der kræver meget opsyn. Fra sikringsfolk og konservatorer lød da også kravet om mange monter og få åbne rum med genstande. Her måtte udstillingsteamet indse, at der er store forskelle på kravene til en permanent udstilling og en særudstilling. Hvor der er ret frit spillerum i en særudstilling med begrænset levetid, så er det helt andre krav, der stilles til de permanente udstillinger, som fx krav om monter, der lukker støvet ude men bevarer genstandene sik-

96 kert bag glasset, og krav om at så få genstande som muligt står ”udenfor”. Selv om montre-antallet blev højt – i alt 106 – så lykkedes det også at bevare og nyindrette en del interiører, der kunne slippe for glassets fremmedgørende facade, som bondestuen fra Grimstrup i Nord-sjælland, rummene fra herregården Lille Heshjerg og den yndefulde rokokolejlighed fra Magstræde, borgerskabets dagligstue med mahognimøbler fra begyndelsen af 1800-tallet, parcelhusstuen samt en del af indretningen i det netop lukkede stormagasin Daells Varehus. Mens nogle af interiørerne var hele rum, var andre snarere interiørskitser bag glas. Det gælder fx den store montre som illustrerer klasse-samfundet under den tidlige industrialisering, hvor borgerskabet modstilles arbejderfamilien og den selvstændige landmand står i kontrast til den ydmyge husmandsfamilie.

III. ”KROPPE”

Allerede Bernhard Olsen havde blik for, at udstillede dragter i forbindelse med interiør-opstillinger bringer liv – og krop – ind i udstillingerne. Samlingerne for Nyere Tid rummer da også en af Nordeuropas største og bedste dragtsamlinger. 35 af disse dragter blev fundet frem til udstillingen og monteret på særlige giner tilpasset dragternes mål. De afspejler dermed de personer, som oprindeligt har båret dragterne. Adelsmanden er bred om livet og smal om skuldrene, mens bruden er lille og spinkel. Nogle af ginerne blev forsynet med hoved og hovedtøjer, det gælder især ginerne, som illustrerer torvekoner i enevældens København: konen fra Valby, der solgte æg, konen fra Skovshoved, der kom med fisk, og konen fra Amager med grøntsagerne. Mens ginerne blev produceret af museets egne medarbejdere, fik museet kontakt til en modelmager, der bl.a. arbejdede

for Det kgl. Teater. Han skabte hovederne til 4 af de udstillede ”kroppe” Vi havde gerne anbragt endnu flere ”kroppe” – dvs. giner med eller uden hoved – i udstillingen, men måtte indse, at det var en ret dyr formidlingsform.

IV. TEKSTER

Tekstningen af en udstilling er ofte det, der kan spænde ben for overholdelse af tidsplaner. Det blev også tilfældet her. Tekstmængden blev overvældende – for overvældende vil nogle mene.

Meget hurtigt enedes udstillingsteamet om et tekstkoncept, som museets grafikere siden kunne arbejde videre med. Ud over den helt overordnede introducerende tekst til udstillingen blev der skrevet en hovedtekst pr. rum og tema, dvs. 37 hovedtekster i alt. Desuden blev der udarbejdet uddybende undertekster – tematekster. I flere af monterne føltes behov for yderligere at sammenbinde grupper af genstande inde i monterne med forklarende emnetekster, og endelig blev der skrevet genstandstekster til hver enkeltgenstand – ca. 4.000.

Under temaet om Kirke og Tro under enevælden blev der således udarbejdet 1 hovedtekst, 1 tematekst pr. montre om henholdsvis præsteskab, livets gang, årets gang samt folket. Inde i montren om årets gang fik de enkelte årsfester: fastelavn, midsommer, høstfest og jul, hver sin emnetekst, mens de enkelte genstande fik hver sin forklaring i genstandsteksterne. Hoved- og tematekster blev så vidt muligt anbragt uden for monterne, emneteksterne monteret mellem genstandene på montrens bagvæg, mens genstandsteksterne blev indpasset i et modulsystem på et løbende bånd langs montrens underkant for ikke at forstyrre sammenstillingen af genstandene.

Teksterne blev trykt med silketryk på glasplader for at kunne modstå påvirkninger fra

lys. Samtlige tekster findes på 2 sprog: dansk og engelsk, hvilket får den i forvejen næsten overvældende tekstmængde til at virke endnu mere omfattende.

Hvorfor benyttede vi ikke mere moderne hjælpemidler som computere med trykfølsomme skærme? På rejser i Europa havde vi studeret denne teknik, men også lagt mærke til, at skærme tiltrækker bestemte personer, der meget ofte bemærgtiger sig skærmen, så andre får svært ved at komme til. Det er kun muligt for 2–3 personer ad gangen at læse teksten på en computer, og som regel kun én, der kan styre informationsstrømmen. Den traditionelle tekstning er langt mere fleksibel, idet den giver mange mennesker mulighed for at læse forskellige tekster i samme rum på samme tid. Da Nationalmuseets gæster ofte kommer i større grupper (skoleklasser og andre uddannelsessøgende, pensionistklubber etc.) var det realistisk at forestille sig at 20–30 personer samtidigt skulle orientere sig i et givet rum. Dette ville betyde et behov for mellem 10–15 skærme, for at give så mange som muligt lejlighed til at studere teksterne. Denne løsning ville hverken være økonomisk overkommelig eller mulig på grund af de forholdsvis små rum. Men formentlig vil Danmarkshistorier blive en af de sidste udstillinger med en gennemført traditionel form for tekstning. Mobiltelefoni og PDA (håndholdte computere) vil for fremtiden give publikum mulighed for blot at indtaste et angivet nummer hvorefter teksterne kan hentes ind på displayet fra internettet eller en centralt placeret server. Denne teknik var desværre ikke udviklet i tilfredsstillende grad år 2001, men var absolut under overvejelse.

V. ANDRE MEDIER

Vi havde gerne anvendt mange supplerende

medier i udstillingen, men økonomien satte meget snævre rammer. Dog benytter vi os en del steder af lydskulisser – det gælder i rummet, som præsenterer enevolds-kongerne, i den fine rokokolejlighed fra Magstræde hvor vi i samarbejde med Musikhistorisk Museum fik indspillet et musikstykke fra midten af 1700-tallet på et instrument fra perioden. Til 2 af rummene valgtes samtidsmusik – som jukeboksen i rummet om 1960'erne, hvor de besøgende kan vælge mellem Elvis Presley, Beatles eller Dansk-top-musik, og i rummet om arbejderbevægelsen, hvor tryk på en knap får den første danske socialistmarch – Snart dages det, brødre – til at lyde gennem lokalet. I rummet, der fortæller om de slesvigske krige (1848–50 og 1864), kan man lytte til oplæsning af dagbøger og breve skrevet af soldater, der deltog i krigen.

Til et af rummene – om krigen mod Sverige i 1600 og 1700-tallet – fik vi produceret et enkelt men meget instruktivt computerprogram, der bragte nogle af de oplysninger, som vi ikke kunne få plads til i udstillingen. Bl.a. fik vi indscannet en del af Erik Dahlbergs stik fra krigen mellem Danmark og Sverige i 1600-tallet. På ønskesedlen stod endnu et program – en introduktion til landboreformer og udskiftningen i 1700- og 1800-tallet. Her var det især eksempler på udskiftningskort og en fremstilling af, hvorledes reformer og udskiftning ændrede det danske landskab, vi gerne ville have produceret. Der var imidlertid hverken tidsmæssige eller personalemæssige ressourcer til at gennemføre denne plan.

De moderne medier er dog repræsenteret i udstillingen i form af genstande, idet årtierne 1970–1990 bl.a. præsenteres gennem mediernes udvikling med fjernsyn, computere, internetadgang og mobiltelefoner. Her blev der i samarbejde med Danmarks radio udarbejdet 3 videosekvenser, der sidestiller en række begi-

98 venheder i løbet af disse tre tiår.

Endelig besluttede vi at supplere en del af udstillingen om det moderne Danmark med en række filmklip fra det 20. århundredes 1. halvdel, fortrinsvis arkitekten Poul Henningsens omdiskuterede danmarksfilm fra 1930'erne, som blev lagt for had af sin samtid, fordi den præsenterede Danmark som et moderne landbrugs- og industrisamfund uden hang til at dvæle ved idyllen i bindingsværks-huset med stokroser ude på landet eller "mormors kolonihavehus" i byerne.

Den lille biograf, som viser disse film, ligger midt i udstillingen, og det vil være muligt at ændre på repertoireet undervejs.

VI. HANDS ON?

Det var oprindeligt et ønske at skabe nogle pauserum eller opholdssteder, hvor børn og voksne kunne få mulighed for at komme tæt på tingene, lidt i stil med Børnenes Museum, som er indrettet i museets stueetage. Dette viste sig meget svært at realisere i praksis. For det første er den danske museumslovgivning meget restriktiv mht. bevaringen af de originale genstande. I realiteten skal de ting, der er registreret som museumsgenstande, bevares "til evig tid", idet en udskillelse kun kan komme på tale i særlige tilfælde. – En opblødning af denne tankegang er dog undervejs, men det er en anden historie. Det betyder, at de originale ting, som udstilles, skal sikres – helst bag glas – og at ingen af de originale genstande må berøres. For at give børn muligheder for en smule aktivitet blev temaet om børns hverdag i 1800-tallet opbygget med særlige monter i form af et "skuffedarium" eller skab, hvor børnene kan åbne og lukke låger og skuffer. Herinde vil de så finde legetøj – bag glas, ganske vist – der viser glimt af børnenes hverdag på landet eller hos byens

borgerskab i midten af 1800-tallet. Konceptet kunne vi også have brugt andre steder, men igen var det de økonomiske vilkår, som spændte ben for en yderligere udvikling af projektet. Selve udformningen og opstillingen af netop dette rum krævede langt flere ressourcer (især tid) end nogle af de andre rum, fordi vi ikke kunne bruge standardmontrerne, men skulle skræddersy skabe og skuffer til de enkelte genstande – og det var ikke uden problemer. Med en længere tidshorisont end de 3 år kunne vi i langt højere grad have dyrket den interaktive fortælling. Samtidigt måtte vi også indse, at det var en permanent udstilling og ikke en særudstilling, vi arbejdede med. I en særudstilling ville det ikke have gjort så meget hvis et sådant "skuffedarium" blev slidt op af børnene i løbet af nogle måneder, men i en udstilling, der formentlig skal stå 15–20 år, stilles der helt andre krav til holdbarheden.

TINGENES GIDSEL?

"Artifacts on pedestals suggests, that history is about relationships among things. We wanted to suggest, that history is about relationships among people".

Citatet stammer fra en artikel af Steven Lubar om opbygningen af udstillingen "America on the move" på National Museum of American History (Smithsonian).⁶ Udstillingsteamet bag Danmarkshistorier er ikke uenig i dette synspunkt, men i praksis blev udstillingen *Danmarkshistorier* en udstilling med genstande på podier snarere end tableauer med mennesker og genstande, selv om teamet gerne havde bygget videre på de traditioner, som Bernhard Olsen og Arthur Hazelius introducerede i museumsverdenen: tableauet som det historiske drama. En af årsagerne hertil var bl.a. den erfaring, som også Steven Lubar måtte erkende: at det historisk korrekte tableau kræver en

Vækst, velstand og velfærd. Med fuld beskæftigelse og højkonjunktur i årene 1957–1973 fik mange almindelige lønmodtagere en kraftigt øget indkomst. Kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet, og med to indtægter var mange nye forbrugsgoder inden for rækkevidde. De nye varegrupper sigtede især mod at lette husmoderens arbejde, så hun bedre kunne klare kravene både ude og hjemme.

Foto: Ole Strandgaard

tidskrævende og dybtgående research for at kunne fungere, fordi hver enkelt lille detalje i rekonstruktionen skal være lige så ”sand”, som de autentiske genstande.⁷ En anden årsag var samlingernes omfang. Som ovenfor omtalt er samlingerne for Danmarks Nyere Tid den største kulturhistoriske samling i Danmark med sine mellem 4–500.000 genstande. Kun en brøkdel af disse samlinger havde tidligere været udstillet – og med undtagelse for et par særudstillinger havde hovedparten været pakket ned og lagt på magasin i mere end 10 år. Den danske befolkning, som har finansieret og selv bidraget til opbygningen af den store samling, burde få mulighed for at betragte så mange af disse ting som muligt. Så måtte de fortællende tableauer og de mere pædagogiske ”hands on”-opstillinger vente til kommende særudstillinger eller til en fornyelse af *Danmarkshistorier* kunne komme på tale. Valgtes den dramatiserende fortælleform, ville udsagnene også få en

mere absolut vægtning end udstillingsholdet ønskede. Ved at fokusere på genstandene, og sammenstille dem på forskellig måde, ville vi netop fortælle Danmarkshistorier og ikke fremstille én bestemt version af historien. Det var vores opfattelse – som naturligvis kan diskuteres – at ”genstandes teater” i højere grad gav rum for mange forskellige fortolkningsmuligheder og lag i historien end den dramatiserede fortælling. Dramaet – eller tableauet – hører hjemme, der hvor man ønsker at fortælle en bestemt historie, men savner genstandene hertil. Nationalmuseet var så heldig, at der – næsten – altid var en overvældende genstandsmængde at vælge ud fra. Og så tager tableauet megen plads fra de autentiske genstande. Dette kan bl.a. ses i nyopstillingen af *Armémuseum* i Stockholm, der flittigt gør brug af det dramatiske tableau, men hvor antallet af autentiske genstande fra museets samlinger er skåret ned til et minimum. Det blev således

100 ikke Armémuseum men i stedet det engelske *Imperial War Museum* der blev den vigtigste inspirationskilde til *Danmarkshistorier*. Dels de permanente udstillinger om den 1. og 2. verdenskrig, dels særudstillingen *From Bomb to Beatles*. Også her arbejdes med både montrer og tableauer, men formen er meget stram, og teksterne detaljerede.

OVERBYGNING

Når en udstilling står færdig, er det kun en del af formidlingsarbejdet, der er afsluttet. Nu begynder en ny og vigtig fase – at lade undervisningstilbud, undervisningsmateriale og supplerende formidlingsformer som vejledning og web-site bygge ovenpå udstillingens fundament. Dette er især af stor betydning for en permanent udstilling, idet skoler og andre undervisningsinstitutioner har langt større mulighed for at indarbejde den permanente udstilling i et undervisningsprogram, end det er muligt med særudstillingerne. Udstillingen og de supplerende materialer kan afprøves og undervisningen tilpasses de muligheder, som udfolder sig. For at lette skolernes arbejde hermed har Nationalmuseet indrettet et særligt undervisningsrum for perioden, forsynet med kopier af dragter og ”rekvisitter” fra perioden. Der er til d.d. udgivet 4 publikationer i relation til undervisningen i perioden:

Livshistorier, Børn i arbejde og leg – i 1700-tallet og 1800-tallet, Ret og rimeligt (om ret og straf under enevælden), samt *På rette vej* (om søfart og handel med kolonierne). Sideløbende hermed er der udviklet i en række undervisningsforløb, der i 2004 omfatter følgende 9 tilbud.

1) **Børn i arbejde og leg** – dagligliv for børn i 1800-tallet. (Børnehaveklasse til 5. klasse)

2) **I alle de riger og lande** – Om den enevældige kongemagts baggrund og betydning 5.

klasse til gymn. og HF)

3) **Dagligliv i 1700-tallets i Danmark** – arbejde og fest på land og i by herunder om 1700-tallets samfundsreformer og oplysningstidens tankestrømninger. (5. klasse til gymn. og HF).

4) **Det moderne bryder igennem** – folk, demokrati, industri og fremskridtstro (6. klasse til gymn./HF).

5) **Et andet Danmark** – velstand, velfærd, oprør og opbrud. Danmark efter 2. verdenskrig. (5. klasse til gymn. og HF). 5. klasse til gymn. og HF

6) **Må man lide for skønheden?** – krop, sundhed og skønhedsideal før og nu. (Fra 6. klasse).

7) **Boligform og livsstil** – fra rokokosalon til parcelhusdrøm. (Fra 6. klasse).

8) **Hvad er det? – ting fortæller.** Med udgangspunkt i genstande fra 1800-tallet til i dag skal eleverne gætte og tænke sig frem til genstandenes funktion og alder. (1.–5. klasse)

9) **Inspiration udefra.** – Danmark har i århundreder ladet sig inspirere og provokere af kulturelle og ideologiske strømninger udefra. Med udgangspunkt i udstillingen *Danmarkshistorier 1660–2000* sættes der fokus på Danmark i forhold til Europa samt på Danmark i forhold til resten af verden. (6. klasse til gymn. og HF)

På <http://www.natmus.dk/sw849.asp> kan man få overblik over Nationalmuseets undervisningstilbud.

Endelig kan man på hente forslag til tematiserede gennemgange af udstillingen. Her er foreløbig udviklet 3 temature: *Kvindelig, Fællesskaber* og *Magten*, som alle kan besøges på www.danmarkshistorier.dk.

Her ligger desuden en oversigt over udstillingens i alt 37 temaer præsenteret ved en kort introducerende tekst.

Siden åbningen i december 2001 har i alt 1241 skoleklasser besøgt udstillingen. Vi har kun

tallet på dem der bestilte tid for guidet rundvisning, idet det står frit frem for lærere og elever at besøge udstillingen – og museet i det hele taget – gratis alle dage hele året rundt. Tallene svinger voldsomt, med en overvældende interesse det første år, mens antallet af besøgte siden er faldet noget. Dette kan skyldes at mange skolelærere troede, at udstillingen var en særudstilling, som kun stod i en begrænset periode.⁸

MODTAGELSE OG REAKTIONER

Vi var nok lidt naive, men interessen for udstillingen, både før og efter åbningen var mere overvældende, end vi havde forestillet os. Måske havde vi ikke taget højde for de nye nationalistiske strømninger i Danmark (bl.a. i kølvandet på 11. september) som bidrog til en øget interesse for emnet. Og det var heller ikke rigtig gået op for os, at en ny permanent udstilling på Nationalmuseet – og dertil om den nyeste tids historie – faktisk blev betragtet som lidt af en national begivenhed. Måske fordi man havde vænnet sig til, at Nationalmuseet primært fortalte om den fjerne fortid eller de fjerne kulturer? Medvirkende til det store rykind af journalister var også, at NYT – Nationalmuseets nyhedsmagasin – kom med et særnummer om udstillingen et par måneder før den åbnede, så journalisterne fik god tid til at forberede sig, og at DR2 (den "kloge" tv-kanal) havde afsat en hel aften til diskussion om Danmark og danskhed med et fyldigt indslag om udstillingen. I måneden op til åbningen blev museet flittigt besøgt af journalister fra såvel hovedstadens aviser, provinsens vigtigste dagblade samt ugebladene. Mens hovedparten af artiklerne var omtaler og præsentationer som især baserede sig på samtaler med en af inspektørerne på udstillingsteamet, så var der i alt 6 rigtige anmeldelser af udstillingen i den

skrevne presse, hvoraf én anmeldelse især koncentrerede sig om den trykte vejledning til udstillingen – men herom senere.

DANMARKSHISTORIEN SET MED KVINDEØJNE

I Weekendavisen anmeldte historikeren Thor-kild Kjærgaard udstillingen under ovenstående overskrift. Han finder den bagvedliggende teoretiske ramme for kunsthåndværk men noterer sig, at teorien "på befriende vis sprænges af de 5.000 udstillede ting, hentet fra Nationalmuseets uudtømmelige samlinger" ... og frydes over, at "Udstillingsrummene bugner af pragtstykker". Han påpeger, at Nationalmuseet nu har fjernet sig fra den traditionelle fremstilling af Danmarks historie, hvor "landbokulturen fylder meget – alt for meget", men at museet ikke har taget konsekvensen og sat større fokus på produktions- og arbejdsliv i industrien. Derimod er der lagt stor vægt – for stor vægt mener Kjærgaard – på hjemmesfære, kvindearbejde og piget. Derimod er der ikke megen ros til de mange monter i de små, tætpakkede rum, der giver en klaustrofobisk fornemmelse. Kjærgaard finder at "den intellektuelle og æstetiske iscenesættelse... lever ikke op til de forventninger, man kan stille til landets store, statslige centralmuseum" Det betyder dog ikke, at udstillingen ikke er værd at se "Alle landets brogere – nydanskere, indfødte, unge og gamle, børn, mænd og kvinder – burde unde sig selv et besøg..."

I tidsskriftet *Danske Museer*, blev udstillingen grundigt anmeldt af rektor for Museums-højskolen, Ole Strandgaard. Han ser udstillingen som et udtryk for en ny saglighed, der er indpasset i en næsten for traditionel form. "for en gangs skyld en udstilling, der tør vise ting", men emnet er stort, så udstillingen bliver overvældende komprimeret, og den nyeste tid er

102 stedmoderligt behandlet. Ligesom flere andre peger han på, at man burde have ladet udstillingen standse før det 20 århundrede, og i stedet ladet de sidste 100 års historie udfolde sig indenfor rammerne af fabrikskomplekset i Brede, med helt andre muligheder for at vise de store ting fra industrisamfundet. Nøjagtigt som Thorkild Kjærgaard savner Strandgaard: "Tog, dampskibe, fabriekshaller, biler, lokummer, camping-vogne, flagstænger eller pølsevogne". Udstillingen er "gedigen, ordentlig og propfuld af skønne ting", men er præget af "envejskommunikation...for lidt IT ... for lidt fornyelse".

På Politiken gik historikeren Steffen Heiberg skarpt til værks: Han roser ganske vist udstillingen for at være veldisponeret og interessant, hvor der er truffet flere gode valg mht. at udvælge de genstande, der skal illustrere den bagvedliggende teoretiske ramme. "Nogle spiste af tintallerkener, andre af Meissenporcelæn. Via genstandene spores man ind på levevilkår og livsformer. Udstillingen vidner om afstanden mellem samfundsklasserne mentalt og socialt. Men den demonstrerer også den indbyrdes afhængighed mellem de mange forskellige miljøer, det danske samfund bestod af.. – Alt dette lyder abstrakt, måske ligefrem kedeligt. Men det er ingen kedelig udstilling." Nøjagtigt som hos de to foregående anmeldere, er det især de smukke og interessante genstande, som henrykker. "Udstillingen udmærker sig ved sin overdådighed...de smukke og interessante interiører...Også et herligt indblik i parcelhuskulturen..." Mens genstandene selv og sammenstillingen af dem således får mange rosende ord, er kritikken næsten nådesløs mht. teksterne. De er dilettantiske og flere steder fejlagtige, påpeges det. Det er dog især det forhold, at udstillingens tekster blev direkte overført til en vejledning til udstillingen, som fører til kritik, dels

på grund af konkrete fejl mht. datering, men også fordi de korte genstandstekster, der blev direkte overført til vejledningen fremstod mere "rå" og uformidlede, end når de stod i sammenhæng med de temaer, de skulle belyse.

Nationalmuseet har tradition for at producere små handy publikationer – vejledninger – til de permanente udstillinger. Det var ledelsens ønske, at der kunne foreligge en vejledning også til Danmarkshistorier, samtidigt med at denne åbnede. En løsning kunne være at kombinere den eksisterende tekstmængde i form af hoved- tema og genstandstekster til et færdigt katalog. Dette blev gjort og bl.a. udleveret til avisernes anmelderskare, da den forelå i 2. korrektur, men det skulle vise sig at være en meget uklog beslutning. For det første var produktionstiden så kort, at der ikke var den nødvendige tid til omhyggelig korrekturlæsning, og for det andet havde det sideløbende arbejde med udstillings- og vejledningstekster vist sig at få en uheldig indflydelse på vejledningen, idet tekster, der endnu ikke var helt færdigt redigerede, havnede i vejledningen. Det betød også, at kortfattede genstandstekster, der fungerede i udstillingen, kom til at stå som postulater i vejledningen. Nationalmuseet tog kort efter offentliggørelsen af Steffen Heibergs anmeldelse den beslutning at trække vejledningen tilbage og omskrive den til en helt ny vejledning. Denne proces blev afsluttet i foråret 2004 og den nye vejledning blev anmeldt af Heiberg, som gav såvel den – som udstillingen – en rosende omtale.

DANMARKSHISTORIENS SAGSAKTER

Det er naturligvis relevant, at forholde sig til kollegaernes kritik i dagspressen, men det er også vigtigt at blive anmeldt af brugerne. *Danmarkshistorier* nød det privilegium at to af de

store dagblade, Politiken og Jyllandsposten, anmeldte udstillingen med brugernes øjne.

I Politiken var det journalisten Henrik Pale, der stod for anmeldelsen, sammen med Andrea på 10. Det var ikke en decideret børneudstilling, var de enige om, men det var "sejt at se de rigtige gamle ting". Udstillingens force var muligheden for at se "Danmarkshistoriens sagsakter fri for omklamrende pædagogik." Udstillingen gav forældre "en eminent mulighed for at fortælle sine børn andet end røverhistorier". Anmeldelsens konklusion var derfor: "Solid familieunderholdning – behageligt fri for interaktive stunts og andet nutidigt lit." Her var således ros til museet for stort set at have friholdt udstillingen for IT, som man har rigeligt af derhjemme – og igen var det de mange ægte ting, som virkede fængende.

På Jyllandsposten var Edith Rasmussen lige så positiv og kaldte udstillingen en "Børnepublikums-basker". Hun fandt udstillingen ambitiøst anlagt, og noterer sig, at Nationalmuseet fra starten problematiserer det at gemme. Er Pokemon-kort fx en del af den kulturarv, som skal gemmes? "De fem unger foran mig er ikke i tvivl om kortenes betydning nu og her". Udstillingen giver "glimrende muligheder for at fortælle børnene erindringer, der for længst er glemt og gemt så godt, at der skal konkrete billeder til, for at kalde dem frem igen." "...Et gammelt køleskab, en opretstående Nilfisk og en rejsegammofon var nok til at genoplive 1960ernes tro på udviklingen og forbruget." ...Anmeldelsen slutter med en interessant episode: "Foran halvfjerdserstuens brunstribede polstermøbler står en kvinde og ser fortvivlet ud. "Det her er jo slet ikke Danmark!" siger hun med charmerende fransk accent. "Hvor er Kierkegaard, Hvor er de store malere, den danske møbelkunst, arkitekturen? Det her er alt for simpelt og fladt. Jeg mangler

det storslåede, det elitære, det vi alle kender Danmark for..." Og hun har ret" konkluderer journalisten. "At Danmark nok er det eneste land, hvis Nationalmuseum i den grad kan vælge at fortælle landets historie uden glorificering og selvforherligelse. På det jævne. Hverdagen, som Dan Turèll ville have sagt."

AT UDKÆMPE DEN FORRIGE KRIG

Mens anmelderne i overvejende grad synes, at *Danmarkshistorier* faktisk er lykkedes med at skabe det "tingenes teater", der var hensigten, så er de også i overvejende grad enige om, at tekstmængden er for overvældende, og i nogle tilfælde til og med fejlagtig. Det fejlagtige har vi rettet for længst, da tekstsystemet var designet, så det var forholdsvis simpelt at kassere og erstatte de enkelte tekster. Men den overvældende tekstmængde skulle vise sig at være udstillingens Akilles-hæl. For det første tog selve produktionen af de mange tekster megen tid fra udvælgelsen og sammenstillingen af selve genstandene, og for det andet kan man indvende, at 4 tekstniveauer: hovedtekst, tematekst, emnetekst og genstandstekst indeholder for megen information til at de besøgende får glæde af det omfattende arbejde. Færre tekster havde også medført mindre risiko for fejl og mangler i oplysningerne. Når udstillingsteamet havde satset så meget på de uddybende tekster, skyldtes det primært kritikken af Nationalmuseets tidligere udstillinger, specielt de etnografiske udstillinger som den permanente udstilling *Jordens Folk* og særudstillingen *Værdensspejl*. Chefredaktøren for Weekendavisen, antropologen Anne Knudsen, havde i løbet af de sidste 2–3 år gentagne gange kritiseret Nationalmuseet for at "tilbageholde sin viden" og bebrejdet museet, at udstillingerne rummede "for få tekster, for megen iscenesættelse".

Udstillingsteamet bag *Danmarkshistorier* begik derved den samme fejl som mange generaler: vi udkæmpede den forrige krig – eller rettere: orienterede os mod de kritikpunkter, der var rejst tidligere – og faldt derved næsten i den modsatte grøft. Ingen kan bebrejde Nationalmuseet for at tilbageholde viden i *Danmarkshistorier* – men måske nok for ikke at have sorteret i denne viden i tilstrækkeligt omfang. Her havde det formentlig været en fordel med en veludviklet IT-teknik, der havde givet publikum mulighed for selv at søge i dybden, fx gennem mobiltelefoni eller håndholdte Palm Pilots, mens udstillingsteksterne begrænsede sig til én overordnet tekst pr. rum.

En anden anke – den stedmoderlige behandling af den nyeste tid, hvor man fx savner de store maskiner, kommunikationsmidler som tog og biler eller andre større hverdagsting – er en fuldt berettiget kritik, som til dels kan forklares med de forholdsvis små rum og gulvenes meget begrænsede bæreevne. I erkendelse heraf har Nationalmuseet derfor arbejdet på at få udvidet udstillingsarealet, så Brede fabrikkksamfund igen kan danne rammen om nye udstillinger med fokus på industrisamfundet.

SUMMARY

Stories of Denmark, the new permanent exhibition about Denmark, its history and population are the first of its kind in Denmark. The exhibition opened up in 2001 and this article describes the conditions for the construction of the exhibition, which covers an area of 1600m². 37 rooms – of which several are situated in a building from the 18th century – encompasses a story of Denmark from the introduction of absolutism in 1660 until the welfare state of recent time (2000).

The small rooms however turned out a severe limit to many of the themes shown in the exhibition, such as industrialization and modern transport systems, be-

cause big objects just couldn't be placed in the rooms!

The budget was around 23 million DKK of which 16 million DKK were used exclusively for the exhibition, whereas the 7 million were needed for the restoration of the area.

The time for developing a concept, selecting the objects, finding the objects, creating a disposition for the single rooms and cases and finally writing the many texts was all in all 3 years from the start in 1999. How to tackle the task? We wanted to avoid the telling of a story, where the establishing of modern democracy and welfare policy would seem inevitable. Instead we decided to describe the conditions for changes in the overall frames for life (the creation of a state) as well as the different ways of life within this state. So at the same time we focused on 3 levels: the state, the different ways of life as well as individual persons.

Thus we describe three different periods: the absolutism from 1660 until 1848, the formation of the nation state and the growing democracy from 1848–1930ies and finally the formation of the welfare state from 1930'ies until today.

The article describes in detail how you work together in a large institution to secure the establishing of the exhibition through a limited span of time. This included the work of colleagues from 4 different departments spanning from the curators to the architects, the designers, the conservation officers, the museum assistants etc.

A database helped to collect all the necessary information about each object including the text-labels.

The museum wished to display as much as possible of the very rich collections of 4–500.000 objects from the period. 5000 objects were finally selected, a high amount of objects in the often rather small rooms. The layout of each showcase and room was accomplished through a 3D-system that allowed the curator and the architect to plan each part of the exhibition in the “virtual room” of the computer.

Beside the showcases several interiors were built primarily showing the living conditions of different ways

of life during the last 350 years.

Texts were written – perhaps too many? – on 4 different levels, where each room, each theme and each object got its own text. Often clusters of objects were also explained through a short text.

The exhibition did not use digital technology to supply the public with information. In that respect the exhibition could be blamed for being too conservative. The traditional way of labelling the objects was preferred however, because it was considered more flexible than a computerized version. In the future however it is obvious to use advanced technology such as gaining the necessary information through the mobile phone or a PDA.

The digitalized information technology was however used to create special homepages for the exhibition among other things to offer the educational system (schools etc) several opportunities to use the exhibition in the education.

Have a look on the website www.danmarkshistorier.dk

The media – especially the newspapers – took a greater interest than usual in the opening of the exhibition. The reactions however were mixed from appraisal to severe critics. Whereas almost all the journalists loved the large amount of objects, they equally criticized the exhibition for using too much text to explain the setting. Other pointed out that the collection of objects were too feminised – that is too many small and nice little things and not enough heavy machinery and big vehicles. Some thought we should have used more digitalized information – others were happy to find, that we had left that out almost altogether.

The question about the texts in the exhibition is a case of fighting the previous war. The National Museum had previously been heavily criticized for not telling enough about the objects and their context. Now instead we strived to tell as many stories around the object as possible – and ended up with too much text instead. The other critics – the lack of objects from the industrialization – is correct mainly due to the placing of the exhibition in far too small rooms. We strive to compensate that through the planning of new exhibitions in

the outskirts of Copenhagen, opening up a new museum for industrial culture – a plan however utterly dependent on external funding, which is not yet secured.

LITTERATUR

- Armand, Lisbeth, Karen Jacobi & Annette Vasström: *Fra magasin til udstilling. Eksempler på dragter i udstillingen*. I: NYT, nr.92, 2001, s.24–25.
- Boritz, Mette: *Mennesker i danmarkshistorien*. I: NYT, nr. 92, 2001, s. 17–19.
- Boritz, Mette & Karl-Johann Hemmersam (red.): *Livshistorier – danmarkshistorier 1660–2000* / Nationalmuseet : Skoletjenesten, 2002
- Brøndsted, Jan: *Snedkersvendenes laugslade fra 1679*. I: NYT, nr. 92, 2001, s.20–21.
- Christensen, Lars K., Wibeke Hansen, Helle leilund, Lykke L. Pedersen, Lene skodborg & Birgit Vorre: *Danmarkshistorier 1660–2000 – seks historier fra samtiden*. I: Nationalmuseets Arbejdsmark 2002, s. 191–207.
- Eriksen, Lis Sejr: *"De usynlige indgreb" – om istandsættelsen af to malerier*. I: NYT, nr. 92, 2001, s. 22–23.
- Floris, Lene & Annette Vasström: *På Museum – mellem oplevelse og oplysning*, Roskilde Universitetsforlag 1999.
- Heiberg, Steffen: *Den ufuldendte danmarkshistorie*. I: Politiken, 1/12 2001
- Kjærgaard, Thorkild: *Danmarkshistorien set med kvindeøjne*. I: Weekendavisen, 29/11 2001.
- Laursen, Eskild Bjerre: *Om at bygge udstilling på Nationalmuseet – opstillingen af "Danmarkshistorier"*. I: NYT, nr. 92, s. 10–11
- Leilund, Helle, Annette Vasström & Birgit Vorre: *Danmarkshistorier – på Nationalmuseet*. I: Jensen, Bernard Eric (red.) *At bruge historie – i en sen-/postmoderne tid*. Roskilde Universitetsforlag 2000. s. 133–158.
- Leilund, Helle & Annette Vasström: *Gavmilde givere*. I: NYT, nr. 92, 2001, s. 8–9
- Lubar, Steven: *The Making of "America on the Move"*

- at the National Museum of American History. I: Curator, 47/1, 2004.
- Nationalmuseet, Formidlingsrapport, 2001, 2002 og 2003. Alle tilgængelige på nettet under www.natmus.dk
- Otto, Lene & Pedersen, Lykke L. (1995): *Livets Gang. Udstillingsopleg til en permanent udstilling*. Working Paper no 10, Nationalmuseet, Nyere Tid.
- Otto, Lene & Lykke L. Pedersen (1998): *Collecting Oneself. Life Stories and Objects of Memory*, i Ethnologia Scandinavica, vol. 28. s. 77–92 (16 s.).
- Pedersen, Anne Marie Lindgreen & Lykke L. Pedersen: *Danmarkshistorier 1660–2000, Nationalmuseets vejledninger. Danmarks Nyere Tid*. Nationalmuseet 2003.
- Rasmussen, Holger: Bernhard Olsen. Virke og Værker. Nationalmuseet 1979.
- Rold, Lene: *Informationsteknologi på nationalmuseet. Et system af forbundne databaser*. I: NYT, nr.92, 2001, s. 12–13
- Strandgaard, Ole: *Danmarkshistorier, 1660–2000*, kritisk anmeldelse af Nationalmuseets nyeste udstilling. I Danske Museer, nr. 1, 2002.
- Vasström, Annette: *Danmarkshistorier 1660–2000 – stat, livsform og individ igennem 350 år*. I: NYT, nr. 92, 2001. s.4–7.
- www.danmarkshistorier.dk
- 1995 Asger Jorn og 10.000 xxx
- 1996 Sultan, shah og stormogul. Den islamiske verdens historie og kultur. Margrethe 1– Nordens Frue og Husbond.
- 1997 Nimrud og Ninive, Kongebyer ved Tigris The Missing Links – alive !
- 1998 Kunst og magi. Genstande fra de tidligste arktiske kulturer
Drømmen om det 20. århundrede
Guder og Helte i Bronzealderen
- 1999 Den farverige Middelalder
Verdensspejl. Etnografisk samlings 150 års jubilæumsudstilling
- 2000 Ånden i naturen (Danmark 1800–1850)
- 2001 På sporet af mennesket. (hule- og klippe-malerier fra forhistorisk tid)
- 2002 Albert Eckhout – en fyrstelig gave (Eckhouts malerier fra 1600-tallet af befolkningen i Brasilien)
Mare Balticum, Østersøen – myte, historie, kunst i 1000 år.
- 2003 Sejrens triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium.
Nydam-båden (romersk jernalder)
2. Udstillingens disposition og planløsning kan ses på www.danmarkshistorier.dk
3. Se diskussionen i Otto & Pedersen, 1997 s. 46, samt i Floris og Vasström, 1999, s. 74 ff.
4. Fx Boritz & Hemmersam, 2002,
5. Laursen, 2001.
6. Lubar, 2004
7. Lubar, 2004, s. 29.
8. Se Nationalmuseets formidlingsrapporter for årene 2001–2003 under www.natmus.dk

NOTER

1. Særudstillinger i Egmonthallen 1992–2003:
 - 1992 Rejsen
 - 1992 Viking og Hvidekrist
 - 1993 Museum Europa (den europæiske museumstankes opståen og udvikling)
 - 1993 Da klinger i muld (jubilæumsudstilling for dansk arkæologi)
 - 1994 Hvidt på sort (om fremstillingen af)
 - 1994 Oldtidens Makedonien
 - 1995 Fra Faroas Klædeskab
 - 1995 En hvirken af bambus

Annette Vasström. Mag.art. i europeisk etnologi samt supplerende uddannelser i Sverige og Finland. Har undervist i museumshistorie og etnologi på Københavns Universitet, Lunds Universitet og Åbo Akademi. Siden 1998 overinspektør på Danmarks Nyere Tid, Nationalmuseet.
E-mail: annette.vasstroem@natmus.dk